

виховання студентів. Хоча зрозуміло, що методика семінарів під час вивчення кожної із суспільних наук має й деякі специфічні особливості, котрі визначаються змістом відповідної дисципліни. Але всі вони, крім відповідної професійної підготовки фахівця, мають і загальне призначення — формування свідомої, соціально активної особистості. У цьому сенсі особлива роль належить семінарським заняттям. Останні є своєрідним «педагогічним полігоном», де відпрацьовуються навички, уміння, знання творчої діяльності людини і як фахівця, і як соціального суб'єкта.

Відомо, що в дидактиці виділяють приблизно півтора десятка видів семінарів із суспільних наук, і в кожного з них є свої переваги та недоліки¹. Разом з тим усі види (форми) **семінарського заняття** як специфічної форми навчального процесу виконують три **основні функції: пізнавальну, виховну і контрольну**. Ці функції виступають в єдності та взаємозв'язку, а залежно від видів і форм семінарів змінюється лише їхнє співвідношення, тобто питома вага тієї чи тієї функції залежить від характеру семінару. Так, у процесі розгорнутої бесіди переважатиме пізнавальна функція, а на семінарі-колективі головною буде функція контролю.

У методичному аспекті щодо університетської освіти в літературі правомірно виокремлюють **три типи** семінарів:

1. Семінар, на якому основною метою є поглиблене вивчення відповідного **систематичного** навчального курсу.

2. Семінар, призначенням якого є ґрунтовне й активне опрацювання **окремих, але найбільш важливих** і типових у методичному плані розділів, тем курсу.

3. **Спецсемінар** дослідного типу, який безпосередньо не залежить від лекційної тематики, з окремих проблем науки для поглибленого їх аналізу на основі активізації творчої діяльності студентів (ТДС).

Досягнення наведених вимог можливо лише за умови, що всі ланки (складові) навчального процесу (лекції, самостійна робота студентів, семінари) підпорядковані цим завданням, пронизані ними.

Наш власний досвід проведення семінарських занять з політекономії дозволяє відзначити, що досить вдалою і доцільною моделлю семінару є така, що складається з двох підсистем: **творчої дискусії** та **програмовано-тестової**, але з обов'язковим резюме викладача. В основу такої моделі заняття досить логічно можна покласти набір конкретних форм, прийомів генерування ТДС. Серед форм, в яких ТДС втілюється на семінарі, достатньо плідними є: доповідь і співдоповідь; запитання до доповідача (співдоповідача); відповіді на них; фіксований виступ; опонування доповідачам, критичні узагальнення з конкретного питання теми; висновки. Тут головне не у виокремленні названих форм ТДС, а в психолого-педагогічній майстерності викладача використати їх в такому варіанті взаємозв'язку, який утворює систему, спрямовану на розвиток аналітичного мислення студентів, на створення проблемних ситуацій, у цілому — на творче засвоєння знань, умінь, навичок та на формування соціально активного громадянина.

Щодо програмовано-тестової підсистеми ТДС на семінарі, особливо за комп'ютеризації, то вона сприяє піднесенню практики навчання на якісно вищий рівень.

При цьому у викладача з'являються додаткові можливості для керування процесом формування у студентів здібностей до творчого мислення для поліпшення оперативності контролю за якістю засвоєння нових знань з відповідної дисципліни.

Наш особистий досвід і досвід членів кафедри переконує, що використання такої моделі приносить семінару, з одного боку, високу результативність, а з іншого — закладає основи формування плідного напряму методичних досліджень у даному аспекті.

О. О. БЄЛЯЄВ, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри політекономії факультетів управління та маркетингу КНЕУ

ПРО ОСНОВНУ ФУНКЦІЮ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

¹ На практиці застосовують такі види (форми) семінарів із суспільних наук: запитання—відповідь; розгорнута бесіда; усні відповіді та їх обговорення; обговорення письмових рефератів (фіксованих виступів); теоретична конференція в групі; читання і коментар першоджерел; семінар-диспут; система вправ і завдань (задач) за матеріалами соціологічних досліджень; семінар-екскурсія; робота з комп'ютерною технікою та виконання тестів; семінар-колектив; семінар-прес-конференція; письмова робота з окремих питань, тем, проблем тощо.

Відомо, що сутнісні риси предмета і методу політичної економії виявляються через її функції. Виокремлюють, як правило, такі: теоретичну, методологічну, ідеологічну, прогностичну і практичну. Не беручи за мету розгорнутий аналіз перелічених функцій (можуть бути й інші інтерпретації), наголосимо на деяких моментах. По-перше, усі вони «працюють» у системі, виконуючи соціальне замовлення суспільства на певному етапі його поступу. По-друге, як і в будь-якій системі, тут є провідні засади — формування економічного мислення, точніше політико-економічного. Специфіка останнього полягає в його соціальній спрямованості, політичній складовій, висхідно-пріоритетній ролі загальнонародних інтересів у системі суспільних стимулів і т. ін.

Згадаємо, що лауреат Нобелівської премії Д. Норт зазначав, що політика й економіка нерозривно пов'язані в будь-якому розумінні економічної діяльності, і тому ми повинні розвивати таку наукову дисципліну, як політична економія.

Становлення ринкової економіки із соціальною орієнтацією, з її нелегкою, суперечливою, а іноді з катастрофічно небезпечною долею потребує акуратного, зваженого підходу до визначення ролі політичної економії взагалі та в університетській структурі зокрема. Якщо всі економічні дисципліни формують фахівця в «чистому» виді, то політекономія надає йому рис соціальної людини, особистості суспільного порядку.

Формалізація курсу політичної економії поряд з іншими економічними дисциплінами, перетворення її в безстатеву, безпредметну економічну теорію (досить проаналізувати більшість наявних навчальних посібників і відповідну методичну літературу і документацію) як сліпе копіювання Заходу (як правило, примітивного за принципом «як хочу, так і ворочу») прирікає науку на вимирання.

Отже, на наш погляд, в економічному університеті політекономія має формувати економічну ідеологію освіти; вона є і вихідним, і головним, і кінцевим моментом у системі економічних дисциплін. Наголосимо, що це не потребує жодних фінансових витрат, а може бути здійснене за рахунок організаційно-інституціональних змін в університетському житті.

Н. І. БЕРЕЗАНСЬКА, асистент кафедри інформатики та комп'ютерної техніки КНЕУ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Наразі одним з головних питань вищої освіти є формування цілісного світогляду та системного мислення у студентів незалежно від напрямків освіти. Будь-яка вища освіта передбачає, по-перше, оволодіння понятійним апаратом та практичними навичками в конкретній галузі знань, тим самим відокремлюючи її від єдності світу та інших наук. Тому необхідно в процес освіти включати предмети, які б показували місце конкретної дисципліни в певній царині знань, її зв'язок з іншими науками і дисциплінами, а також допомагали студентам усвідомити її роль загалом у світі.

Іншим актуальним моментом будь-якої освіти є навчально-виховний процес. Наше завдання — не тільки передати існуючі знання наступним поколінням, а й виховати гідних учених та дослідників, а найголовніше — не забувати при цьому про формування особистості, основних людських якостей: працелюбності, чесності, порядності, умінню шукати й мислити, і щоб кульмінаційним моментом цього процесу стала творчість. Тільки в цьому разі людина може реалізувати себе у світі незалежно від здобутої освіти, що є таким актуальним сьогодні в нашої країні. Вирішення цієї проблеми активізує роль викладача як взірця особистості та конкретизує вимоги до нього.

Одним з найперспективніших методів організації навчально-виховного процесу є модульна система, яка дозволяє сформувати мотивацію та інтерес до самостійного вивчення дисципліни, виробити систему відносин до праці та навчання. Спільне обговорення проблеми розвиває системне мислення, можливість побачити проблему цілісно, інтегрує знання в різних галузях, дає можливість виокремити кілька варіантів розв'язання проблеми, вибрати оптимальний серед них.

Наприклад, у викладанні інформатики склалися такі основні послідовні етапи надання матеріалу:

- начитування лекцій (формування апарату понять і категорій);
- практичне засвоєння матеріалу та інструментарію комп'ютерних програм (формування мотивації та інтересу, працелюбності);